

illo populo præsignaretur. Non erat autem lex, quæ singulis festis & sabbatis hanc animi afflictionem præscriberet. Ac mihi videor satis de poenitentia virtute differuisse. Proximum est, ut de poenitentia Sacramento differamus, videamusque iam ea, quæ sequuntur. Primum, *An poenitentia Sacramentum sit ad salutem necessarium*: deinde, *An de poenitentia Sacramento præceptum sit*. Hæc enim ex mea partitione restant duo de quibus accuratius differendum puto; quoniam utraque disputatio, & ad agnitionem sacrarum literarum pulcherrima est, & ad componendas multas scholasticas concertationes necessaria.

PARS QVINTA.

De necessitate Sacramenti Poenitentia.

Questio.
Ration.
dubit. pro
part. neg.

Quod igitur poenitentia Sacramentum non sit fidelibus ad salutem necessarium, primum suadet ex eo, quod post baptismum qui in peccatum inciderit, non potest per poenitentiam reparari, ut apostolus ad Hebr. 6. videtur affirmare, cum ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & participes facti sunt Spiritus Sancti & prolapsi sunt, rursum renovari ad poenitentiam*. Et cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia*: terribilis autem quædam expectatio iudicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

Præterea, a præfido sacerdote non possumus etiam in mortis articulo hoc Sacramentum sumere, ut D. Thom. auctor est (1). Liceret autem, si esset ad salutem necessarium, cum ob id ab hæretico & schismatico Sacramentum baptismi licite suscipiamus.

Præterea, Deus non deficit in supernaturalibus necessariis, sicut nec natura in necessariis deficit; si ergo Sacramentum hoc ex divina institutione esset medium ad salutem necessarium,

(1) 4. dist. 10. art. 2. quest. 3. Et 3. part. quest. 82. art. 7. ad 2. 3. de anim. text. cap. 45.

rium, certe providisset Deus de ministro in articulo mortis. Quare iure divino quilibet sacerdos quemlibet tunc temporis posset absolvere, sicut & baptizare tunc quilibet quemlibet potest. Quo circa talem ecclesia potestatem sacerdotibus simplicibus adimere non valeret, quod absurdum est.

Præterea, si sine hoc Sacramento non constaret salus: ergo summo pontifici via salutis non pateret, cum nullum habeat in terra superiorem & iudicem. At minister huius Sacramenti iudex & superior est, poenitens inferior, ac iudicatus: non igitur est hoc Sacramentum de necessitate salutis.

Præterea, si hoc Sacramentum necessarium esset, id maxime ex verbis thematis. *Nisi poenitentiam habueritis, &c.* Sed inde non probatur: pari enim ratione ostenderetur, Sacramentum Eucharistia esse ad salutem necessarium: cum in eundem modum dicat Dominus (2), *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, &c.*

Præterea, D. Chysoctomus homil. in Psalm. 50. secunda, *Peccata tua, inquit, dicito, ut deleas illa: si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua: non dico, ut consecraris conservo tuo, dicito Deo, qui curat ea*. Et in oratione de beato Philogonio: *Ego restitutor, ait, ut, si quisque nostrum recedens a pristinis malis ex animo vereque promittat Deo, se postea nunquam ad illa redditurum, nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem ulteriorem*. Idem in sermone de poenitentia & confessione, & homil. 20. in Genesim, & super epistolam ad Hebr. hom. 31. referturque a Gratiano de poenitentia, dist. 1. cap. *Quis aliquando*, & a Magistro in 4. dist. 27. Igitur Sacramentum confessionis, & absolutionis sacerdotalis non est ad salutem necessarium.

Et confirmatur. Quia Nectarius episcopus Constantinopolitanus Chysoctomi antecessor abrogavit confessionem, quæ sacerdotibus sit, (ut lib. 9. histor. trip. cap. 35. Sozomenus refert) non autem vir sanctus abrogaret, si Sacramentum confessionis esset ad salutem necessarium. Et confirmatur rursum. Quia apud Græcos post illa tempora confessio, quæ sacer-

(2) Ioan. 6. cap.

cerdoti fit, reiecta est atque abolita: non erat ergo medium necessarium ad salutem, alias, exinde, nullus Græcorum salutem fuisset consecutus, quippe (ut ante docuimus) in medijs ad salutem necessarijs nemini ignorantia patrociniatur, ut sine illis æternam salutem possit adipisci: quæ est ratio glossæ de poenitentia, dist. 15. statim a principio, ubi tenet, confessionem esse institutam ex ecclesiæ traditione, potius quam ex novi testamenti auctoritate. Idem tenet Panor. super caput. *Omnis utriusque sexus, de poenitentis & remissionibus*. D. quoque Bonaventura dist. 17. quarti sententiarum, quæst. 3. art. 3. asserit, confessionem non esse institutam a Christo, sed ab apostolis: non ergo ita gravis est error, negare confessionem sacramentalem apud sacerdotes esse ex divino iure ad salutem necessarium.

In contrarium est Div. Thomas 3. part. quæst. 84. art. 5. ubi ex verbis thematis colligit, poenitentis Sacramentum esse ad salutem necessarium. Quemadmodum enim de baptismo instituendo Dominus loquitur, cum ait (3), *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c.* ita & de poenitentis Sacramento, quod erat instituturus, videtur loqui, cum dicit, *Nisi poenitentiam habueritis, &c.*

Resolut. In huius controversiæ explicatione ponenda mihi sunt fundamenta quædam ad futuram fabricam constituendam necessaria.

1. Fund. Primum est, Poenitentiam exteriorem, in qua sacerdos poenitentem a peccatis absolvit, esse Sacramentum. Hoc fundamentum primi Novatiani evertere voluerunt; negarunt enim sacerdotes per absolutionem peccata remittere, atque ex consequenti negarunt poenitentis Sacramentum, quod utique nullum est, si remissio peccatorum in eo non est. Adversus quos disputat Ambros. lib. 1. de poenitentia, cap. 2. & 6. & 7. Hos Wiclephistæ postea secuti sunt (ut auctor est Thomas Waldensis lib. de Sacramentis, cap. 135. negaverunt enim etiam ipsi, sacerdotes vere absolvere poenitentes) Quæ tamen est aperta hæresis. Primum, ex cap. *Ad abolendam*, extr. de

(3) Io. 1. 3. cap.

de hereticis. Vbi Lucius tertius, *Universas*, inquit, *qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nasci, vel de baptismo, seu de peccatorum confessione, vel reliquis ecclesiasticis Sacramentis, aliter sentire, aut docere non metuum, quam sacrosancta Romana ecclesia prædicat & observat, vinculo perpetui anathematis innodamus.*

Deinde, ex concilio Florentino sub Eugenio 4. in decreto super unione Armenorum, ubi poenitentia numeratur inter reliqua nova legis Sacramenta. Item ex concilio Tridentino sess. 7. Can. 1. de Sacramentis in genere.

Præterea, ex cap. *Firmiter*, ubi definitur, quod Iesus Christus claves ecclesiæ commisit apostolis, eorumque successorijs; clavis autem a catholico intelligitur, potestas aperiendi regnum cælorum, ac proinde absolvendi peccatis, per quæ regnum cælorum peccatoribus clauditur. Nec huiusmodi intelligentiam aliunde quam a Christo Domino accepimus, qui Matth. 16. cum claves Petro pollicitus esset, explicans e vestigio; quidnam ipsi polliceretur, *Quodcumque*, inquit, *solveris super terram, erit solutum & in cælis.*

Communis quoque ecclesiæ consensus id confirmat, quæ est columna & firmamentum veritatis: (ut dicitur 1. ad Timoth. 3.) Credunt autem omnes fideles, cum peccata sua sacerdotibus confitentur, & ab eis percipiunt absolutionis formam, remissionem quoque peccatorum simul percipere. Merito igitur concilio Constantiensi præsidens Martinus quintus in bulla condemnationis Ioannis Wicleph definit, quod sacerdos potest peccatorem confessum a peccatis absolvere, & quod sacerdos, etiam malus, cum intentione faciendi, quod facit ecclesia, vere absolvit, &c.

Suppetunt etiam sacrarum literarum testimonia ad huius rei confirmationem: ut illud (quod Ambrosius adducit) Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Item illud 2. ad Corinth. 2. *Si quid donastis, & ego: nam, & quod ego donavi propter vos in persona Christi.* Et cum sacerdotes in baptismo abluant a peccatis, eo quod baptismi ministerium illis commissum est, pari ratione & in poenitentia. *Quid enim interest (Ambros. ait) utrum per Poenitentiam, an per lavacrum hoc ius sibi datum vendicent.*

cem sacerdotes? Nempe unum in utroque ministerium est. Nam ut illis dictum est Matth. ultimo. *Baptizate omnes gentes, &c.* Ita Ioannis 20. Dominus ait, *Sicut misit me pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum: quorum remisistis, remittuntur eis: & quorum retinueris, retenta sunt.* Si ergo acceperunt sacerdotes potestatem remittendi peccata, & eam exercent absolvendo confitentes peccata sua, sine dubio signa illa sensibilia sunt Sacramentum.

2. Fund. Secundum fundamentum. Hæresis est negare Sacramentum poenitentiae esse iudicium quoddam ex Christi institutione; hoc est, sacerdotes remittentes peccata, esse veros iudices a Christo Domino constitutos. Decipiuntur enim nonnulli existimantes confessores esse iudices arbitros, habentes videlicet potestatem ex electione iudicandorum. Qui profecto errant in media luce. Nam potestas remittendi peccati sacerdoti a peccatoribus conferri non potuit, sed a solo Christo, cuius sunt iudices delegati.

Præterea, claves non conferunt sacerdotibus ipsi peccatores, sed ipse Dominus Iesus Christus contulit eas apostolis, eorumque successoribus, ut in cap. *Firmiter, de summa trinitate* definitur. Potestas ergo solvendi atque ligandi peccatores a Christo Domino sacerdotibus collata est.

Præterea, manifestissime hæc res ostenditur ex illis verbis iam citatis: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos, quorum remisistis peccata, remittuntur eis, &c.* Sunt ergo iudices a Christo constituti, a quo acceperunt potestatem peccatores iudicandi. Quod si princeps, qui haberet a Cæsare potestatem delegandi, diceret cuiquam: *Sicut misit me pater, & ego mitto te: quorum remisistis delicta, &c.* Non dubitaremus eiusmodi hominem esse a principe filio Cæsaris iudicem delegatum. Cum igitur filius Dei, homo Christus Iesus, cui omne iudicium datum est, omnique potestas in cælo & in terra, dixerit apostolis, *Sicut misit me pater, &c.* ambigi nulla ratione potest, eos esse iudices peccatorum a Christo Domino constitutos.

Præterea, ecclesiae consuetudo apertissime indicat, poenitentiae Sacramentum exerceri iudicialiter: est enim ibi reus & accusator, est sententia, est poena iniuncta. Sed hæc potestas, quam exercent sacerdotes in Sacramento est a Christo (ut

pro-

probatum est) ergo ab eodem instituti sunt iudices.

Ad hæc, in concilio Florentino definitur, quod minister huius Sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Ergo, si iurisdictionis potestas in ministro huius Sacramenti requiritur, iam palam fit, Sacramentum hoc esse iudiciale ex institutione Christi. Nam sicut pastores ovium Christi non sunt pastores ab ovibus, sed a Christo, Ioann. 21. *Pasce oves meas*, ad Ephes. 4. *Ipse dedit quasdam quidem apostolos, alios pastores, &c.* Ita non sunt iudices ovium ob ovibus, sed a Christo; nam quibus commisit, ut oves pasceret, commisit simul, ut de ovibus iudicaret.

Tertium fundamentum. Non possunt iudices constituti a Christo iudicare de peccatis, nisi ea cognoscant. Hoc lumine naturali manifestum est: nisi enim innoverant delicta iudicanti, ignorare necesse est, utrum solvere debeat, an ligare, remittere, an retinere. Quare, sive absolvat, sive retineat, utraque sententia erit imprudens.

Item, quia vel iudex delegatus aliquam poenam iniungit pro delicto, vel nullam: si nullam, iniustus est minister iustitiæ: si aliquam, imprudentissimus est, quamlibet iniungendo sine cognitione delicti. Nam & æquali poena inæqualia crimina vindicabit, & æqualia inæquali. Cum igitur Christus non instituerit iudicium absurdum, & imprudentia plenum, certe instituendo iudices, pariter instituit, ut delictorum haberent cognitionem, ne turpiter in iudiciis aberrarent.

Quartum fundamentum. Omnium peccatorum tam publicorum quam occultorum, tam exteriorum, quam interiorum, sacerdotes constituti sunt iudices. Patet ex universali sermone. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, &c.* Ioann. 20. & Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum. Et, Quodcumque solveris, &c.* Alioqui tota ecclesia seduceretur, quæ putat se accipere etiam remissionem delictorum occultorum, quæ sacerdotibus confitetur. Seduceretur (inquam) si non accepissent potestatem remittendi cum publicis etiam occulta peccata.

Præterea, si Christus de solis exterioribus loqueretur, ergo per absolutionem sacerdos remitteret solum exteriora pec-

Xxx 2

ca-

eata, & non interiora, quare dimidiatam veniam præstaret, (ait enim) *Quorum remisistis, remissa sunt, & Quorum retinueritis, retenta sunt.*

5. Fund. Quintum fundamentum, Poenitentiae Sacramentum tres partes habere, contritionem cordis, confessionem oris, satisfactionem operis. Quæ videlicet quasi materia sunt huius Sacramenti. Nam verba absolutionis sacerdotalis, forma sunt, qua hoc Sacramentum perficitur. Nec me clam est, Scotum in 4. dist. 14. quæst. 4. & dist. 16. quæst. 1. id negare, quod nos tanquam fundamentum iacimus: credimus enim solam absolutionem sacerdotis, esse integrum poenitentiae Sacramentum, quia sola (inquit) ea significat gratiam, solaque proinde gratiam præstat. Durand. (4) etiam in eadem erroris navi verfat. Quatuor de causis dixit, contritionem & satisfactionem non esse huius Sacramenti partes. Primam posuit, quod forma, id est, absolutio, non applicatur nisi confessioni: ergo sola confessio est materia, cui scilicet, soli forma tota adiungitur: nam & rei artificialis materia ea est integra artis, cui forma integra admovetur. Alteram, quod contritio non est signum sensibile, res autem sensibiles Sacramentorum materiae sunt. Tertiam, quod attritione sola verum, atque integrum conficitur Sacramentum: quod si contritio esset huius Sacramenti pars, non posset alia loco illius subrogari. Quartam eausam esse, eamque vel maximam, quod satisfactio sit posterior tempore, quam absolutio Sacramentalis: ergo non est de integritate Sacramenti: nec enim est totum successivum, sed permanens, quod suas omnes partes simul habere necesse est: cuique iam existenti, si posterior tempore quicquam contingat, non est pars, sed accidens rei. Et confirmatur, quia tanta potest esse contritio, ut tota poena remittatur; erit ergo tunc satisfactio superflua, quare non est pars, nunquam enim pars suo toti supervacanea est. At vero omnia hæc commentitia sunt, nec possunt fundamentum quod iecimus infirmare; habetur enim ex concilio Florentino, cuius auctoritatem Theologi sane tenere debemus: in concilio siquidem Florentino definitur, omne Sa-

Arg. con-
tr. Scoti
& Duran-
di.

(4) 4. dist. 16. quæst. 1.

eramentum materia formaque constare, & postea, *Quartum*, inquit, *Sacramentum est poenitentia, cuius quasi materia sunt actus poenitentis: qui in res distinguuntur partes, cordis contritionem, oris confessionem, operis satisfactionem, forma autem, sunt verba absolutionis.* Hactenus concilium Florent. Et concilium Trident. sess. 6. cap. 14. *Docendum est*, inquit, *Christiani hominis poenitentiam, (quam secundam tabulam post naufragium sancti patres apte nuncupaverunt) non solum continere cessationem a peccatis, & eorum detestationem, verumetiam eorumdem Sacramentalem confessionem, itemque satisfactionem.* Hæc Synodus Tridentina. Ratio quoque in promptu est. Quia cum poenitentiae Sacramentum, quoddam iudicium sit, eius integritas ex his omnibus constat, sine quibus integrum iudicium non est. Sicut & processus iudicialis multis actionibus continetur, videlicet, accusatione, testimonio, confessione ipsius rei, sententia iudicis, &c. Omnia hæc enim ad integrum iudicium requisita sunt.

Contritio itaque pars huius Sacramenti est, quatenus est ratio exterioris confessionis: ut videlicet confessio non ficta sit, sed verus poenitentiae actus. Et indicere multam, atque eam executioni tradere, ad integritatem iudicii pertinet. Si quidem non est perfectum iudicium, quo absolvitur reus a culpa, nisi poena, per sententiam dicta, executioni tradatur. Quapropter, satisfactionem a sacerdote iniunctam, Sacramenti iudicialis partem esse, negare nullo modo debemus.

Ad argumentum vero Scoti, non est difficile inficari fori exterioris, si quis per legitima testimonia & suam confessionem absolvatur, omnia hæc sunt vere causa illius absolutionis, licet iudicis sententiam ut præcipuam causam spectemus: ita quoque in foro conscientiae interiori princeps quidem causa absolutionis, sacerdotis sententia est, sed ratio tamen & causa concurrens, ut rite poenitens absolvatur, testimonium illud etiam fuit, quod adversum se poenitens dixit, (sive accusationem vocare malis) qua se accusavit. Unde patet error glossæ de poenitentia, distinctione prima, cap. primo, dicentis: *Nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimitti, sed tantum gratia Dei.* Nam in omnibus aliis Sacramentis, non solum forma, sed etiam materia est causa in-

Ad arg.
Scoti res
pon.

stru-

strumentalis, qua Deus utitur ad remittendum peccatum: aqua enim baptismi, nedum forma verborum corpus tangit, & cor abluit, ut August. asseruit. Quod idem in cæteris sacramentis inducere possumus. Cum ergo tam contritio, quam confessio partes sint huius Sacramenti, consequens fit, ut gratiæ causa etiam existant.

Resp. ad arg. Durandi. Ad primum vero argumentum Durandi respondetur. Non omnes partes integrales eiusdem rationis esse; etenim, (ut modo dicebamus) in iudicio prophano, aliter est pars confessio rei, aliter testimonium testium, & aliter multa a iudice inflicta pro culpa commissa. Et licet per sententiam quis absolvatur a morte, & absolutio delicto applicetur, quod morte non erat dignum: si tamen iudicatur a iudice pecuniaria multa, illius executio spectat ad iudicii integritatem, licet absolutio non adiungatur; & ideo Divus Thom. 3. part. quæst. 90. art. 2. docuit, has tres partes materiam appellari Sacramenti, quia partes, ex quibus integratur totum, habent se ut materia. Et concil. Florentinum non dixit, huius Sacramenti materiam esse actus pœnitentis, sed quasi materiam.

Ad secundum respondet D. Thom. (est enim primum argumentum illius secundi articuli) quod contritio virtualiter pertinet ad exteriorem pœnitentiam, in quantum implicat propositum confitendi & satisfaciendi. Contritio siquidem (ut recte Caietanus admonuit) non quomodocunque est pars huius Sacramenti, sed quatenus refertur ad claves ecclesiæ: habet enim pars, in eo quod pars, ordinem ad totum, & ad reliquas partes. Sic ergo contritio accepta, includit voluntatem compensandi delictum ad arbitrium sacerdotis: qua consideratione initium est & ratio exterioris pœnitentiæ. Constat autem, interiores actus hoc modo ad exterius iudicium pertinere, aliter enim iudicatur offendens ex odio, aliter offendens ex ira. Compensatio item pœnitentiæ, nisi sponte fiat a reo, non est reconciliativa. Quare velle compensare delictum, quod in contritione clauditur, est prima huius iudicii pars, quod est non solum vindicativum, sed conciliativum. Non igitur oportet, quamlibet partem huius Sacramenti esse sensibilem, sed satis est, si sit ratio, quare aliæ partes sensibiles ad hoc

Sæ-

Sacramentum & iudicium pertineant. Idque eo magis, quod hoc forum interius est, quod nihil vetat, actus etiam interiores referri.

Ad tertium, primo dicitur: quod nomine contritionis in præsentia complectimur attritionem: significamus enim dolorem de peccato cum proposito cavendi in futurum. Nec id nos somniamus, sed ipsum concilium Florentinum ita nomen contritionis explicuit. Deinde respondetur, quod contritio ponitur pars sacramenti, quia est certa & indubitata materia. Quod autem attritio sufficiat, quamvis verum sit, non est tamen adeo certum & indubitatum, & ideo concilium Florentinum, communisque sententia, tenens certum, relinquens incertum, ponit contritionem partem esse huius sacramenti.

Ad quartum. Nego consequentiam: Capilli enim & ungues partes hominis sunt, nec tamen simul cum homine nascuntur. Accusatio quoque, testimonium, sententia iudicis, solutio pœnæ, cum non sint simul, sunt tamen de integritate iudicii. Breviter. In omnibus, cuius partes quendam successione ordinem habent, non oportet partes integrantes simul esse. Ad confirmationem vero facile dicitur, quod cum sacramenta per homines administrantur, quibus illa grandis contritio constare nequit, an idonea sit ad integram pœnæ remissionem, semper opus est satisfactionem iniungi, sine qua Sacramentum quidem esse potest, sed sine qua tamen mancum, & imperfectum est. Quemadmodum & quodcumque aliud iudicium, in quo probatus reus sine multa absolvitur. Nam & homo sine digito poterit esse, sed erit tamen incommode sine digito. Nec nos asserimus, quamlibet satisfactionem esse partem huius sacramenti. Satisfactio quippe, quæ ex arbitrio pœnitentis proficitur, nec est pars iudicii sacramentalis, nec habet ordinem ad ecclesiæ claves. Unde concilium Florentinum, *Tertia*, inquit, *pars est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis*. Quintum igitur fundamentum (ut cætera omnia quæ posuimus) cum firmum sit, nihil aliud superest, nisi ut quæstioni propositæ respondeamus.

Prima igitur conclusio sit, *Non est necessarium ad salutem* 1. Concl.

Sæ-

sacramentum poenitentiae in re susceptum: hoc est, potest aliquis salvari, etiam si re ipsa non suscipiat hoc sacramentum, ubi non est facultas suscipiendi. Ac loquor etiam de eo qui peccavit mortaliter post baptismum. Id definit in primis Leo Papa, in epistola ad Theodorum episcopum, num. 69. Si autem aliquis, ait, quocumque interceptus obstaculo, a munere indulgentiae praesentis exciderit, & priusquam ad constituta remedia pervenerit, temporalem vitam humana conditione finierit; non necesse est nobis eorum, qui sic obierint, merita discutere, cum Dominus Deus, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suae iustitiae reservaverit. Loquitur autem de poenitentiae sacramento.

Item. Baptismus non est necessarius in re susceptus, sed satis est in voto, si haberi aliter nequit: ergo nec poenitentia. Antecedens probatur ex Augustino, lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. ex Ambrosio, de obitu Valentiniani ad Theodosium, ex Bernardo, epistola 77. ad Hugonem, ubi id eruditissime commonstrat ex Innocentio de Baptismo, cap. Debitum. Et de Presbytero non baptizato, cap. 2. Sed & de Poenitentia, dist. 1. cap. Poenitet. Et dist. 6. cap. Qui vult. Refertur testimonium Augustini, ex lib. de vera & falsa poenitentia, cap. 10. & 12. & 26. quaest. 6. cap. Si aliquis. Refertur in idem testimonium concilii Ephanensis. Nonnulla vero capita eiusdem causae & quaestionis, quae in contrarium obici solent, faciliora sunt, quam quibus a nobis sit respondendum. Illud vero, quod Dominus ait, *Quorum retinueritis, retenta sunt*, Ioann. 20. eandem intelligentiam habet, quam & illud, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. scilicet, quum adest facultas, nam cum deest, sufficit votum suscipiendi huiusmodi sacramenta, quaecumque dicuntur adultis ad salutem necessaria.*

1. Concl. Secunda conclusio. *Sacramentum poenitentiae est medium ad salutem necessarium peccatoribus baptizatis in hunc sensum, ut sit necessarium in re, si facultas adest: si non adest, sit necessarium in voto.* Hanc conclusionem probat D. Thomas, 3. part. quaest. 65. art. 4. & quaest. 84. artic. 5. Quia peccator non salvatur, nisi applicetur ei passio Christi, vel in re, vel in voto. Non est enim aliud nomen sub caelo, in quo nos oporteat salvos fieri, Act. 4. Passio autem Christi applicatur in Sacramen-

tis. In baptismo quidem, his qui ante baptismum peccaverunt: in poenitentia vero his, qui peccaverunt post baptismum.

Deinde probat, quia aegroti, nisi per aliquod remedium salutis, sanari non possunt, Matth. 9. Non est opus valentibus medico, sed male habentibus. At poenitentiae sacramentum est medicina salutis, ut ante nobis demonstratum est.

Tertio probat Divi Hieronymi testimonio in commentariis super 3. cap. Esaię, & in epistola ad Demetriad. De virginitate servanda dicentis, secundam tabulam post naufragium esse poenitentiam; nam primam tabulam baptismum vocat. Paret facile legenti. Idem asserit Ambrosius ad virginem lapsam capit. 8. & Tertullianus in libr. de poenitentia. Confirmatque Tridentinum concilium, sessione 6. cap. 14. iniqui, poenitentiam secundam tabulam post naufragium, sanctos patres apte suncupavisse. Ne quis autem hanc esse Divi Thomae mentem possit ambigere, legat lib. 4. adversum gentes, cap. 72.

Eandem quoque conclusionem tenuit Thomas Waldens. libr. de Sacramentalibus, titulo 8. cap. 58. citatque Origenem in eandem, qui homil. 10. super Numeros, Laicus, si peccet, inquit, ipse suum non potest auferre peccatum: sed indiget sacerdote, ut peccatorum remissionem possit accipere, & cap. 69. docet Waldens. Ioannem Wicleff. oppositum huius conclusionis tenuisse: quem secuti Lutherani negant, ad salutem esse hoc sacramentum necessarium. Quamobrem firmiora (si possumus) argumenta debemus asserre, ut haeresis contraria manifestius revincatur.

Haec itaque conclusio primum certa est per definitionem Leonis Papae in epist. ad Theodorum episcop. 69. & refertur de Poenitent. dist. 1. cap. Multiplex. Multiplex, inquit, misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam spes vitae reparatur aeternae. Et qui regenerationis domum violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenerint: sic divina bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicatione sacerdotum nequeat obtineri, mediator enim Dei & hominum hanc

propositis ecclesie tradit potestatem, ut & poenitentibus actionem poenitentiae darent: & salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Et concludit tandem in hæc verba; *Necessarium est, ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur.*

Præterea Matth. 16. Tibi, inquit Dominus, dabo claves regni caelorum; & quodcumque solveris, &c. Ergo, cum per peccatum mortale a baptismo commissum, cælum peccatori obferretur, necesse est, ut per claves Petri & successorum aperiat: quod non aliter profecto fit, quam per sacramentum absolutionis, nec enim soluta erunt in cælo; quæ non solverit Petrus in terra.

Præterea, Joannis 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt: ergo quæ non absolvent sacerdotes, retenta erunt. Quia propter, necesse est, si retineri non volumus, ut a sacerdotibus absolvantur.

3. Concl. Tertia conclusio. *Non satis est ad æternam salutem consequendam peccatoribus baptizatis, votum implicitum huius sacramenti, sed explicitum, & formale requiritur.* Quod ad eundem modum poenitentiae sacramentum est necessarium peccatoribus baptizatis, ad quem baptismus non baptizatis, eo quod per utrumque virtus passionis, & sanguinis Christi in peccatorum remissionem applicatur, sine qua quidem applicatione nõ unum quidem mortale peccatum remitti potest. At sine voto explicito baptismi nullus salvatur, Marci ultim. *Prædicat evangelium omni creature, qui crediderit, & baptizatus fuerit salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Unde primum colligitur, baptismum in voto satis esse, cum re ipsa suscipi non potest. Idcirco enim non dixit. *Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur:* sed, *Qui non crediderit.* Colligitur deinde, fidem huius sacramenti, hoc est baptismi, esse ad salutem necessariam, id est, quod per baptismum in nomine Christi præstatur remissio peccatorum omnibus gentibus. Id enim est evangelium, quod qui non crediderit, condemnabitur, ut Lucæ ultimo declaratur. Nec hanc huius loci nos intelligentiam committimus, sed etiam nobis sancti patres tradidit. Waldens. in lib. de sacramentis, cap. 130. Hugo de S. Victore, lib. secundo de sacramentis, part. 6. cap.

cap. 7. Bernardus epistola 77. ad Hugonem. August. lib. 1. de Baptismo contra Donatistas cap. 8. & libr. 4. cap. 21. & 2. libr. contra Crescon, cap. 13. Si igitur citra baptismi votum explicitum nullus omnino salvari potest, cum non adest facultas baptismum re ipsa suscipiendi: nec sine voto quidem poenitentiae explicito salvabitur, qui peccatum mortale post baptismum perpetravit. Noluisset enim Deus sine Christo, & ecclesia sua cuiquam patere salutem, ac remissionem peccatorum: Cum igitur peccatores possunt Christo, & ecclesie suæ uniri, & reconciliari, exterius etiam, suscipitis sacramentis, id Deus requisivit. At, cum non adest facultas exterioris unionis, & conciliationis, voluntas pro facto cedit, suppleturque per interiorem exterior unio. Confirmat etiam hanc conclusionem id quod usu venire videmus: ut quantumcumque mors subito occurrat, poenitentiae remedia fideles efflagitent, nec sane sentiant de salute eius, qui moriens, nec re, nec in voto hoc sacramentum accepit.

Ex his colligere licet, quæ sunt ad salutem necessaria, ea esse in duplici differentia. Nam quædam sunt necessaria, solum quia præcepta, ut evadere innocentem a morte, vota reddere, iuramenta servare, quorum necessitas videtur esse præscripta, ibi (5), *si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Alia vero sunt ad salutem necessaria, ut media; & inde in præcepto quia media necessaria, ut credere in Christum, suscipere baptismum, poenitentiam agere. Inter hæc autem haud mediocre discrimen est. Nam, quæ sunt tantum, quia præcepta, ad salutem necessaria, non est opus in voto habeantur explicito ad salutem consequendam: sed satis est implicito, & in genere propositum habituale tenere implendi divina mandata. At quæ sunt ad finem salutis media necessaria, si in re haberi nequeunt, oportet teneantur in voto: ut Sacramentum baptismi, & poenitentiae, quod paulo ante dicebamus.

Sed est tamen quaestio non parva, *An exigatur votum explicitum.*

Yyy 2 pli-

(5) Matth. 9.

placitum huius Sacramenti ad remissionem peccatorum, quæ post baptismum admittuntur. Nam ad æternam salutem consequendam, iam diximus, huiusmodi votum explicitum esse necessarium. Et quidem de hac re inter viros doctos magna dissensio est. Sunt enim qui credant, votum explicitum huius Sacramenti, non esse opus ad remissionem peccatorum: ut si quis commisit adulterium post baptismum, per solam contritionem, aiunt, quæ est actus virtutis, consequi poterit veniam sine proposito explicito suscipiendi hoc Sacramentum. Id tenet Adrianus, quæst. de confessione ad secundum principale. Est autem argumentum huius, quod baptismus non est necessarius in re, vel in voto explicito ad iustificationem, ut 3. part. quæst. 69. art. 4. ad 2. D. Thomas asseruit. Cornelius siquidem & Eunuchus ante fidem explicitam evangelii iustificationem quidem consequi potuerunt, licet æternam salutem non potuerint adipisci.

Item, quilibet se potest convertere ad Deum in momento, & tamen notitiam baptismi habere in quolibet momento non potest: quomodo enim audiet sine predicante? aut quomodo credet, nisi audierit? Igitur, nec Sacramenti poenitentiae votum explicitum ad peccatorum remissionem necessarium est. Nec ab hac sententia abhorret D. Thom. 3. part. quæst. 86. articulo secundo.

Si quis tamen contrariam sententiam tenere voluerit, habebit pro se, quantum coniectura colligere licet, Magiltrum sententiarum, 4. dist. 17. cap. 2. & D. Thomam, eadem dist. quæst. 3. art. 5. quæst. 1. & apertius, art. 1. quæst. 1. & dist. 18. quæst. 1. art. 3. quæst. 1. & lib. 4. contra gentes, cap. 72. & 3. part. quæst. 84. art. 5.

Sunt quoque argumenta non levia ad hanc opinionem firmandam. Primum ex concilio Complutensi sub Alphonso Carrillo, archiepiscopo Toletano, quod probatum est a Sixto Quarto, in bulla, qua condemnavit Petrum Oxomensem, cuius prima conclusio ibi damnata est, in hanc formam: *Peccata mortalia, quantum ad culpam & penam alterius sæculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claves. At, si per poenitentiam, quæ est actus virtutis, peccata remittuntur sine explicito voto huius Sacramenti, re vera delentur pec-*

peccata sine ordine ad claves. Rursum in concilio Tridentino, sessione 6. cap. 14. definitur, quod poena æterna cum culpa, vel Sacramento, vel Sacramenti voto remittitur. Item, Ioannis ultim. *Quorum retinueritis, retenta sunt*: ergo quando quis nec re, nec voto accepit hoc Sacramentum, cum sacerdotes eiusmodi peccata retineant, retenta sunt.

Præterea, nulli hæretico vel schismatico remittitur culpa, nisi formaliter & explicitè proponat ecclesie uniri, atque ab ea veniam peccati implorare: ergo sola contritio, quæ est actus virtutis, non satis est ad remissionem peccatorum sine ordine ad claves ecclesie. Antecedens asserit August. libr. de vera & falsa poenitentia, cap. 12.

Sacramentum igitur poenitentiae esse ad salutem necessarium, hunc in modum sit definitum.

Sed enim, cum hoc Sacramentum quatuor habeat partes: Verum neque omnes sint æque necessariae ad huius Sacramenti constitutionem, merito poterit in quæstionem revocari, an singulae huius Sacramenti partes sint ad salutem necessariae. Et quoniam de absolutione & contritione, post ea, quæ diximus, aut parva, aut nulla controversia est: de confessione primum quæritur; *An sit ad salutem æternam necessaria.* Nam Wicleph impudentissime docuit, eam esse superfluum, & inutilem, ut Thomas Waldensis refert libr. de Sacramentis, cap. 135. & in concil. Constantiensi, sess. 8. inter illius errores septimus ponitur in hanc formam, *Si homo debite fuerit contritus,ennis confessio exterior est ei superflua, & inutilis.*

Malsiliani etiam negaverunt necessitatem confessionis (6), ut auctor est Damascenus libr. de hæresibus. Deinde Iacobite, referente Guidone Carmelita, in lib. etiam hæresium. Hoc sequuntur nostro tempore Lutherani, atque adeo Erasmus in libro de ratione veræ Theologiæ circa finem, & in colloquio cui index, *pietas puerilis*: in summa (7) omnes qui tenerunt confessionem novitiam esse, & institutionis eccle-

(6) Vide Ropenhens. artic. 8. 9. (7) In annotationibus super libellum.

clesia. In quibus fuit B. Rhenanus in asserenda confessione parum beatus & pius. Adversum quos conclusionem statuimus.

Conclus. *Confessionem exteriorum, qua sacerdoti fit (8), esse ad salutem necessariam ex Christi institutione, confessionem (inquam) omnium mortalium, tam publicorum, quam occultorum, probatur efficaciter. Quia peccata occulta non remittuntur, nisi remittentibus sacerdotibus, ut patet ex testimonio Iohannis citato, Quorum retinueritis, id est, non remisistis, retenta sunt. Ex eo enim quod dixit, Quorum remisistis, remissa erunt, factis ostenditur, verbum e regione additum, scilicet, Retinueritis, perinde esse, ac si dixisset Christus, Non remisistis. Sed remittere sacerdotes non possunt, nisi cognoscant, ut ostensum est, cognoscere autem nequeunt, nisi peccatores confiteantur: ergo confessio etiam occultarum culparum ex divina institutione est ad salutem necessaria. Qui enim instituit finem necessariam, media etiam instituit, quæ essent ad eundem finem necessaria, nisi legislatorem velimus in necessariis defuisse. Nam eandem rationem eisdem quoque verbis resumere non piget.*

Præterea, in concilio Constantiensi Martinus quintus in bulla condemnationis articulorum Wicleph, Iohannis Hus, & Hieron. Pragensis, condemnans errores Wicleph, ac reliquorum discipulorum ait, *Verum credat, quod Christianus ultra contritionem cordis, habita copia sacerdotis idonei, solum sacerdoti de necessitate salutis confiteri teneatur, ubi licet non explicetur, an ex institutione divina, an ex humana sit illa necessitas: sine dubio tamen est intelligenda ex divinis iure: id enim Wicleph negabat.*

Præterea, hoc manifeste determinatum est in concilio illo Complutensi, & in illa extravaganti Sixti quarti contra Petrum Oxoniensem. Nam, post illam primam damnatam conclusionem, quam ante retulimus; hoc est, peccata mortalia deleri per solam cordis contritionem sine ordine ad claves, damnatur secunda in hanc formam: *Confessio de peccatis*

in

(8) *Tertullianus de penitentia.*

in specie fuit ex aliquo statuto universalis ecclesie, non de iure divino. Deinde damnatur tertia in hæc verba: Prava cogitationes confiteri non debent, sed sola displicentia delentur sine ordine ad claves.

Præterea, in concilio Florentino definitum est, idque adeo firmiter constitutum, materiam huius Sacramenti præcipuum esse confessionem. Si igitur Sacramentum penitentia est ad salutem necessarium, certe non forma solum & absolutio sacerdotis, sed & materia, hoc est, confessio peccatorum ad salutem necessaria est, nec enim Sacramentum sola forma subsistit. Cuius etiam rei definitio habetur in concilio Tridentino, sess. 6. cap. 14. ubi cum concilium docuisset, hoc Sacramentum esse secundam tabulam post naufragium, per quam fieret lapsi hominis post baptismum reparatio, subdit: *Docendum est, christiani hominis penitentiam multo aliam esse a baptismali: eaque contineri, non modo cessationem a peccatis, & eorum detestationem, veram etiam eorundem sacramentalem confessionem: saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem.*

Quibus ita constitutis, manifestissime colligitur, hanc secretam confessionem de peccatis secretis (quam quidem alii auricularem vocant, alii clanculariam) institutionis divinæ esse, non humanæ; hoc est, Christum instituisse, peccata secreta secreto esse confitenda. Nam publicorum, publice fieri confessio potest. Nec id Caietanus iniicitur, nam licet in commentariis super cap. Iohannis 20. adversari videatur, at ipse tamen mentem suam explicuit, respondens ad censuras Parisienses sexdecim articulorum, art. 5.

Probatur hoc corollarium in primis, quia confessio de peccatis occultis est necessaria, ut ex fundamentis factis constare facile potest. Constituit enim sacerdotes Dominus iudices, non solum publicorum, verum etiam occultorum. Sed rationis naturalis est, ut occulta peccata occulte correctione purgentur: ergo cum Christus instituerit hoc iudicium fieri secundum rectam rationem, instituit ex consequenti, occulta peccata occulte esse iudicanda.

Præterea, si modus confitendi ad aurem de peccatis occultis ex ecclesie institutione esset, in arbitrio ecclesie etiam es-

Corollar.
præced.
conclus.

est, oppositum constituere: quemadmodum potest de immerfione, vel asperfione, vel infusione in baptismo, legem pro suo arbitrata, & ferre & tollere. At non est in facultate ecclesiæ præscribere, ut cordis occulta peccata peccatorum publice confiteantur.

Præterea, Leo Papa epistola ad universos episcopos Campaniæ, numero 57. & refertur, de poenitentia, dist. 1. cap. *Quamvis plenitudo: Illam, inquit, contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo suboveri: de poenitentia videlicet, qua a fidelibus postulatur, ut scripta confessio publice recitetur: cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicare confessione secreta. Et infra, Removeatur ergo improbabilis consuetudo, ne multi a poenitentia remediis arcantur.* Hæcenus Leo. Id ergo quod adversatur remedio a Caristo instituto ad remissionem peccatorum, nimirum contra divinam institutionem est, cum contra Apostolicam regulam id fieri summus pontifex asserat. Ex apostolorum certe traditione secreta peccata in aures sunt confitenda: quod vel ex eo liquet quod in ecclesia non habetur memoria, unde incepit secreta confessio. Nam & Origenes eius meminit homilia prima, & secunda in Psalm. 37. & homil. 10. super Numeros: Basilijus item in libello de institutione monachorum, cap. 21. & 98. Dionysius etiam in epist. ad Demophilum 8. & Sozomenus, lib. 9. historiarum tripartitæ, cap. 35. *Quoniam ii, inquit, qui confiteri refugiunt manus peccatorum onus acquirunt: propterea visum est antiquis pontificibus, ut velut in theatro sub testimonio ecclesiastici populi, delicta pandantur: & ad hanc causam presbyterum bonæ conversationis, servantemque secretum, ac sapientem virum staterunt, ad quem accedentes ii qui deliquerunt, delicta propria fateantur.* Nota, *servantem secretum*; nam si non essent occulte confitenda peccata, non oporteret servare secretum.

Postremo. Sigillum confessionis non est ex humana institutione, sed ex divina: ergo ex divina est, quod aliqua peccata, scilicet occulta, iudicentur occulte. Et confirmatur. Quia magister Oxomensis in concilio illo Compluteni damnatus est, quod assereret, confessionem non debere esse

se-

secretam, & a Sixto quarto in illa extravaganti, cuius initium, *Ad perpetuam rei memoriam*, desinitur contra eundem, necessario exigi, ut confessio secreta sit. Quamobrem ex revelatione, & institutione Dei est, quod confessio sit secreta, alioqui non esset hæresis, ab evangelica veritate penitus aliena, assertio contraria: cum tamen aliena esse ibidem decernatur.

Sed oritur circa ea quæ diximus dubium. Si enim peccata oportet confiteri, ut innotescant sacerdoti; ergo peccata publica, quæ alias sunt illi manifesta, non erit necessarium confiteri: quippe ob hanc causam, si circumstantia manifesta est, non est opus eam explicare confessori: ut si quis sit sacerdos, vel maritatus, idque confessori liqueat, non est necesse, ut, cum confitetur fornicationem, exponat se esse, vel sacerdotem, vel maritatum.

At, erroneum est credere, sine confessione publicorum etiam peccatorum cuiquam patere salutem. Primum, quia delictum iudicandum in aliquo foro, debet esse notum in illo foro: sed, etiam si peccata sint publica, non sunt confessori nota in foro Sacramenti: ergo opus est ut peccator illa sacerdoti confiteatur. Et hoc est quod Divus Thomas, dist. 17. quæst. 3. art. 2. part. 1. ad primum, docet, inquit, *Quamvis sacerdos aliquando sciat peccatum, ut homo: non tamen scit ut Christi Vicarius: sicut etiam iudex aliquando scit peccatum, ut homo: quod nescit, ut iudex.*

Præterea, confessio est materia præcipua huius Sacramenti: ergo etiam ad absolutionem publicorum peccatorum est necessaria, nam sacramentum sine præcipua materia esse non potest. Denique si peccator publicum peccatum non confitetur, non potest innotescere iudici, an poeniteat, necne; an proponat emendationem, an non. Quare non valet discernere, an solvere debeat, an ligare. Necessarium est igitur, ut non modo secreta etiam peccata, verum etiam publica peccator se sacerdoti subiiciens confiteatur.

Iam vero posterior illa quæstio relinquitur, *An satisfactio* Quæstio
ad sacerdotis arbitrium, sit ad salutem necessaria. Sunt enim au-
ctores qui negant, in quibus Div. Thomas 4. dist. 17. quæst. Opinio
3. art. 1. quæst. 1. ad primum argumentum videtur esse, *Di-* D.Thom.
Tom. II. Lzz sen-

Dubium
de confes-
sionibus
publ.

Resp. ad
Dubium.

endum, inquit, quod post remissionem culpam, adhuc est peccator debitor pœna temporalis: sed gratia tamen infusio sufficit ad culpam remissionem, ad gratiam vero infusionem consequendam ordinata sunt gratia Sacramenta: ante quorum susceptionem, vel actum, vel proposito peccator gratiam non consequitur. Sed tamen, ex hoc quod operatur confessio ad pœna remissionem, non habet, quod sit de necessitate salutis: quia pœna ista est temporalis, ad quam post culpam remissionem remanet homo ligatus. Unde sine hoc, quod in presentis vita expiaretur, esset via salutis; habet igitur confessio, quod sit de necessitate salutis, ex hoc quod ad remissionem culpae ordinatur.

Opinio
Auctoris.

Hactenus D. Thomas, Ar., vel fallor ego, vel contrarium probabilis est. Nam, sicut ante docuimus, exterior poenitentia est ad salutem necessaria: ergo quemadmodum contritio in lege naturæ, & scripturæ habebat annexum propositum confitendi, & satisfaciendi Deo, iuxta illud, *Dixi, confitebor iniustitiam meam Domino*, &c. ita & in lege nova habet annexum propositum confitendi sacerdoti, & satisfaciendi ad arbitrium eius; hoc est enim subiicere se clavibus, & iudicio ecclesiastico, quod est ad salutem sine dubio necessarium.

Præterea, concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 14. poenitentiam definitivè, Sacramentum poenitentiae ad lapsi reparationem, velut secundam post naufragium tabulam, necessarium esse, decrevit protinus, hoc Sacramento contineri, non modo cessationem peccatorum, & eorum sacramentalem absolutionem, verum etiam satisfactionem, per ieiunia, elemosinas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia non quidem pro pœna æterna, sed pro pœna temporali, & de hac, inquit, poenitentia scriptum est. *Memor esto unde exiit, & age poenitentiam, & prima opera fac.* Et iterum, *Quæ secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursum, *Poenitentiam agite, & facite fructus dignos poenitentiae.* Quæ omnia loca de poenitentia exteriori esse intelligenda, per quam scilicet exterior satisfactio pro peccatis fit, superius certis argumentis commonstravimus.

Præterea, Leo Papa, epist. 69. ad Theodor. episc. Mediator, inquit, *Dei, & hominum hanc propositis ecclesie tradidit potestatem, ut & poenitentibus actionem poenitentiae darent, & sal-*

lubri satisfactione purgatas ad communionem Sacramentorum per inanuam reconciliationis admitterent. Igitur, nisi proponant poenitentes, se ecclesiæ potestati subicere, ut iuxta eius arbitrium peccata compensent, seruari non possunt. Iam enim docuerat summus Pontifex, hanc sacerdotalem auctoritatem, & iudicium, esse ad salutem necessaria.

Denique, cum de satisfactione ad arbitrium sacerdotis præceptum sit, (ut nos proxime definiemus) certe satisfactio est ad salutem necessaria, nam si non esset, non esset in præcepto. Ac re vera frustra fuissent sacerdotes iudices constituti, si eorum sententiæ parere non esset necessarium. Inanis enim est auctoritas iudicandi, quæ impune reiici potest: idque eo magis, quod iudicium hoc non est ad dirimendas lites, sed ad vindicanda scelera. Et quod iudicibus necessarium est, scilicet, pœnam indicere reis, non sint iudices iniqui: id nos exequi necessario debemus, ne falsi poenitentes & inobedientes tum videamur, tum etiam simus. Nec argumentum quod in contrarium insinuavimus operæ pretium est nunc eludere: partim, quod facile est: partim, quod postea diluere debemus. Quapropter eadem argumenta confutanda sunt, quæ a principio huius controversiæ fecimus.

Ac primum quidem argumentum a plerisque sanctorum facile diluitur; nam utrumque apostoli Pauli locum interpretantur, non de poenitentia, quæ post baptismum fit, sed de poenitentia, quæ fit in baptismo. Qui videlicet semel duntaxat percipi potest: nam poenitentiam baptismum appellari, habes apud Lucam cap. ultimo, *Oportebat, inquit, predicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.* Vbi, quæ Matthæus de baptismo dixit, Lucas nomine poenitentiae ac remissionis peccatorum tradidit. Hanc expositionem Chrysostomus, & Theophilactus sequuntur in eadem loca. Item Ambrosius lib. 2. De poenitentia cap. 2. & August. lib. de vera & falsa poenitentia, cap. 3. Colligunt autem ex multis coniecturis, hanc esse eorum testimoniorum intelligentiam. Quas ego coniecturas referrem, nisi ad metam huius disputationis festinaret oratio.

Potest tamen uterque locus intelligi etiam de poenitentiae Sacramento: ut, videlicet, intelligamus, impossibile esse per

Respon.
ad Rat.
dubit.

poenitentia Sacramentum rursus renovari; id est, priorem novitatem, quam per baptismum accepimus, iterum accipere. Vnde Gregorius Nazianzenus oratione tertia in sanctum lavacrum, *Non superest, inquit, regeneratio secunda, nec reformatio seu in pristinum statum restitutio: etiam si perquam vehementer illam lachrymis, & multis quarantibus suspiriis: ex quibus vix quidem cicatricum obductio evenit.*

Nec te moveat, quod apostolus ait, esse impossibile: nam per excessum loquitur, atque hyperbolice ingentem rei difficultatem impossibile vocat: non, ut desperent audientes, sed, ut terreantur. Idcirco enim subdit apostolus. *Confidimus tamen de vobis dilectissimi meliora, & viciniore saluti: tametsi ita loquimur.* Loquutus sum, inquit apostolus, *ita, ut vos a peccatis retraherem, & desperationis metu facerem cautiore.* Caterum confido de vobis, & reliqua, quæ sequuntur. Quæ quidem huius loci interpretatio mea non est, sed Hieronymi, lib. adversus Iovinianum 2. referturque a Gratiano de poenitentia, dist. 2. cap. *Si enim.* Nec modus hic loquendi a sacris literis alienus est. Nam Matth. 19. quod ante Dominus dixerat, difficile esse divitem intrare in regnum caelorum, e vestigio dixit, esse impossibile, quemadmodum exposuit Hieronymus super cap. Esaiæ 60. Sed & Arist. 1. lib. de celo cap. 11. inter reliquas significationes huius vocabuli, *impossibilis*, eam annumeravit, ut quod non facile, neque cito, nec bene fieri potest impossibile dicatur. Et ad eandem formam per hyperbolem cap. 10. eiusdem epistolæ apostolus locutus est: ut ostenderet, qua animadversione peccata nostra digna sint, post acceptam notitiam veritatis, si ad iustitiæ rigorem examinentur. Sed aliud tamen est quod iustitia postulat: aliud quod clementia, & misericordia suggerit.

Ad secundum argumentum certe possemus respondere, negando maiorem; sentiunt enim plures viri docti, licitum esse, ab hæretico recipere poenitentiam in articulo mortis, ut Petrus Palud. 4. dist. 25. quæst. 1. Sylvest. in verbo *Confessor* primo §. ultimo & Maior dist. 17. & Glossa extr. de spons. cap. *Non est vobis.* Quia licet recipere baptismum ab eiusmodi præcis, cum extrema necessitas cogit, ut August. tradit, cap. *Si quem forte*, 24. dist. 1. Ergo & poenitentia

Sacramentum licet ab exciso suscipere. Huic vero loco solent occurrere, negando consequentiam. Quia minister baptismi est institutus quilibet de iure divino, quam ob rem ecclesia id tollere non potest. At poenitentia minister, non est quilibet sacerdos divino iure, sed cui ecclesia demandaverit. Quo circa sicut potest committere; cui voluerit, ita & potest auferre. Sed hæc responsio non facit satis argumentum. Primum, quia probabilissimum est, quemlibet sacerdotem in mortis articulo habere auctoritatem absolvendi iure divino. Idque assertive Palud. dist. 20. quæst. 1. art. 2. Durand. dist. 19. quæst. 2. Capreolus eadem dist. art. 3. ad 4. Id quoque D. Thom. sentire videtur, dist. 19. quæst. 1. art. 3. quæst. 1. & dist. 20. art. 1. quæst. 2. Atque est præterea rationi consentaneum: quia Deus non deficit in necessariis, nullus enim providus gubernator in necessariis deficit: ergo quemadmodum providit, ut in articulo mortis, quicumque posset licite baptizare, non obstante quacunque ecclesiastica censura & prohibitione, ita etiam cavit, ut in eodem articulo quilibet sacerdos licite absolveret. Cum utrumque sit Sacramentum necessitatis, utrumque iure divino præceptum. Est insuper alia ratio, qua id confirmari possit. Quod, auctore Augustino quarto libro de baptismo contra Donatist. cap. 24. quod universa tenet ecclesia, semperque retentum est, nec a Pontificibus, aut conciliis tempore aliquo post apostolos definitum, traditione Christi & apostolorum rectissime creditur constitutum. At, quod quilibet sacerdos in mortis articulo quemlibet possit absolvere, semper in ecclesia observatum est, nec nova aliqua hominum constitutione sancitum: a Christo igitur, & apostolis est institutum. Præterea ecclesia non posset hoc rescindere & abrogare, ferendo, scilicet, contrariam legem: ergo est de iure divino. Antecedens suadetur. Quia, seclusa quacunque ecclesiæ lege, talis abrogatio esset contra rectam rationem; si (ut verum est) poenitentia est Sacramentum ad salutem necessarium. Sic igitur rationi maxime consentaneum est, quemcunque sacerdotem in articulo mortis poenitentia ministram divino iure esse constitutum. Quo fit, per ecclesiæ censuram talem auctoritatem abrogari non posse.

Quod si Christus Dominus non contulisset in mortis arti-

ticulo periclitantibus, ministrum absolutionis necessarium exhibendo, ecclesia tamen, cuius prudentiæ dicitur esse commissum, cum pia mater sit, non est credenda filiis suis in articulo mortis deesse voluisse, idque eo magis, quo exemplo Christi sponsi sui facere, & potuit & debuit: quem constat in Sacramento baptismi (quod necessarium esse ad salutem valet) nulli in articulo mortis defuisse. Præterea, *Necessitas non habet legem*, ut habes in cap. *quod non est, de regulis iuris*: non ergo existimanda est ecclesia, legem, qua præcisum movet a Sacramentorum ministerio, ad extremum necessitatis articulum extendere voluisse. Præterea, odia restringi, favores convenit ampliari, ut etiam iuris regula tradit. Quod autem quilibet sacerdos in articulo mortis quemlibet possit absolvere, gratia est & favor populi Christiani. Quo circa ampliari potius, quam stringere debemus.

Quod autem præcisi Sacramentorum ministerio privantur, in odium est: restringendum itaque esse videtur; nam poenæ, legum interpretatione, molliendæ sunt, non exasperandæ, de poenitentia dist. 1. cap. *Pœnæ*. Probabile igitur est, a præciso sacerdote fideles posse Sacramentum absolutionis in mortis articulo recipere: videlicet, si absque periculo fidei recipi potest. Ac profecto non ambigo, quin a catholico excommunicato etiam nominatim, in mortis articulo poenitentia possimus suscipere Sacramentum, si alius desit. Quippe, non video causam, quare fideles in articulo mortis, præsentem sacerdotem catholico, priventur Sacramento ex divina institutione ad salutem necessario.

Quod utique esset minus tolerabile, quam in mortis articulo casus reservare: præsertim cum homines fere, non contritionem, sed attritionem habeant: qua propter durum esset, hominibus maiori ex parte imbecillis, in tali periculo velle deesse. Quod si hæc exceptio ministri catholici, etiam per excommunicationem præcisi, iure optimo defenditur: non est absurdum, & alios præcisos excipere, tantum in mortis articulo. Quoniam extrema necessitas, sive corporalis, seu spiritalis sit, ab omni ecclesiæ lege videtur excepta.

Id vero, quod obici in contrarium solet ex 24. quæst. 7. cap. *Audivimus*, per hæc facile diluitur; cui simile est, quod

Am-

Ambrosius ait, de poenitentia dist. 1. cap. *Verbum*, & cap. *Potest fieri*: ob idque simili ratione solvitur. Illud autem, quod opponitur ex cap. ultimo eiusdem causæ & questionis, adversus hanc sententiam nihil penitus facit. Primum, quod ibi sermo est de eucharistiæ Sacramento, quod non est Sacramentum necessitatis. Deinde, quod id fecit Hermogildus, ne Arianæ episcopo faveret, quem rex ob eum finem destinaverat. In quo eventu ne Sacramentum quidem baptismi ab hæretico recipiendum esset. Nam, quod in *Extravaganti, Vnam sanctam de maiestate & obedientia* Bonifacius docet, extra ecclesiam non esse remissionem peccatorum: & ex dictis modo, explicari facile potest, & quemadmodum intelligendum esset, in superioris anni relectione docuimus.

At si quis communem opinionem sequi velit, cuius etiam D. Thom. fuisse videtur 4. dist. 19. art. 2. quæst. 2. ad 3. & dist. 17. quæst. 3. art. 3. quæst. 1. ad 2. & 3. part. quæst. 82. art. 7. ad 2. respondere aliter potest, negando minorem. Non est simile de baptismi & poenitentia, quoniam baptismus multo magis est necessarius, quam poenitentia Sacramentum: eo quod non solum opus est, quatenus remedium peccati, sed quatenus professio est Christianæ fidei, & in Christum incorporatio.

Vnde ad tertium argumentum, iuxta duas has differentes opiniones dupliciter item responderi potest. Nam, difficile est de doctissimorum virorum iudicare sententiis, & in medio seniorum, iuvenes federe arbitros. Itaque ex his duabus utra sit opinio deligenda, prudentiorum ego & doctiorum arbitrio derelinquo.

Ad quartum, ubi difficultas est, a quonam habeat iurisdictionem, qui summum Pontificem absolvit, communis opinio respondet, quod summus Pontifex eligendo confessorem, confert ei potestatem, quam tamen ipse exercere non potest, ut diaconus electus episcopus, potest demandare absolutionem a peccatis, cum ipse tamen peccatores absolvere non queat: quæ est solutio Cardinalis Turrecremata, lib. 1. summæ ecclesiasticæ, cap. 98. & D. Bonaventuræ 4. dist. 19. & D. Thomæ dist. 19. quæst. 1. art. 3. quæst. 3. At Paludanus eadem dist. quæst. 2. & Capreolus eadem dist. quæst. unica, art. 3.

art. 3. melius sentire videntur, iurisdictionem, qua sacerdos electus a Pontifice eum absolvit, a Christo esse, & non ab ipso Pontifice, quia Deus non deficit in necessariis. Quare summo Pontifici de ministro Sacramenti ad salutem necessarii providit. Item summus Pontifex post peccatum mortale factus est subditus in foro interiore: nam obligatur confiteri sacerdoti, sicut & quilibet alius, qui mortaliter peccavit, iudicio huius fori sacramentalis obnoxius fit: ergo sine commissione ipsius est in ecclesia iudex, cui scilicet confiteri tenetur.

Præterea, licet episcopus diaconus committere alteri absolutionem possit, sed non tamen, nisi eorum, quorum est pastor, committere potest, hoc est, suorum subditorum. At summus Pontifex non est pastor sui ipsius nec iudex, quamobrem sui ipsius absolutionem committere alteri non potest. Nec me fugiunt, quæ Cardinalis Caietanus, vir aliqui doctissimus, scripsit questione unica de ministro huius Sacramenti: quæ mihi non placent omnia, sed (humanorum ingeniorum ea, vel fors, vel conditio est) alii non placebunt nostra. Equidem, quandiu ratio melior non succurrit, non audeam asserere, confessorum summi Pontificis nullam habere iurisdictionis potestatem super ipsum, nec a Christo, nec ab ecclesia, nec ab ipso summo Pontifice, quod Caietanus videtur admittere. An admittendum sit viderint alii, nam ego, principium absolutionis sacramentalis existimo, non solum esse potestatem ordinis, verum etiam iurisdictionis. Quippe, cum minister huius Sacramenti (iuxta concilium Florentinum) sit sacerdos habens auctoritatem, vel ordinariam, vel ex commissione superioris: cumque etiam Sacramentum hoc iudiciale sit, ministrum eius, nisi iudicem intelligere non valeo: iudicem autem sine iurisdictione, ne cogitatione quidem informare possum, eo vel maxime, quod minister huius Sacramenti solvit, & ligat, ac proinde, iurisdictionis potestatem habet. Igitur, sicut summus Pontifex propter crimen hæresis subditus fit ecclesie in foro exteriori, idque ex divina institutione: sic per quodlibet mortale peccatum ecclesie subiicitur in foro interiori, Christo instituenti & obligante Pontificem summum, ut coram sacerdote compareat: tamen si hanc illi dederit facultatem,

potestatem, ut eligat, quem maluerit. Quam traditionem scriptæ & ceteras Christi, licet scriptas non habeamus, ab apostolis accepimus.

Itaque sacerdos simplex, cum initiatur, non ordinis modo potestatem, sed iurisdictionis etiam accipit, non simpliciter & quantum ad omnes, sed primum quantum ad venialia peccata. D. Thom. dist. 18. art. 3. quæst. 1. ad tertium, & est communis opinio: Deinde, quantum ad mortalia, quibus est iam peccator a proprio sacerdote solutus: quoniam illud iudicium est penitus arbitrarium, cum nulli teneat me subdere neque apparet unde proprius sacerdos habeat solus potestatem in illa peccata, cum non sit materia subiecta proprio sacerdoti. Præterea, quantum ad omnia in articulo mortis: denique ad summum Pontificem absolvendum. Atque horum omnium radix eadem est; etenim, (ut Capreolus & Durandus dist. 19. 4. diligenter annotaverunt) in universum apostolis dictum est: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remisistis peccata*, &c. Restrictio autem facta ex speciali commissione Divo Petro: cui, quoniam claves tanquam primo clavifero collatae sunt, id consequenter est demandatum, ut eius auctoritate, quicumque alius aperit, aperiat, &c. nam illa commissio de aliis a D. Petro facta est, ideoque D. Petrus, & eius successores non subiacent illi restrictioni, quin possint absolvi a quolibet sacerdote.

Ad quintum vero argumentum nonnulli respondent, illud verbum Domini, non de corporali seu sacramentali manducatione corporis Domini, sed de spirituali esse intelligendum. Qui autem per fidem Christum habet in se manentem, is spiritualiter manducat corpus, & bibit sanguinem, quia Christi membrum efficitur, ac proinde particeps ipsius, & carnis, & sanguinis. Id autem necessarium est ad salutem, non solum adultis, verum etiam parvulis. Atque huius sententia videtur esse D. Thom. 3. part. quæst. 65. art. 4. ad 2. & quæst. 80. art. 9. ad 3. Et D. Hieronymus in primum cap. epistolæ ad Ephes. de conf. dist. 2. cap. *Dupliciter* 10. Imo Origenes homil. 7. in Levit. & August. lib. 3. de doctrina christi. cap. 16. manifeste docent, hunc locum figurate esse accipiendum, ut per metaphoram, qui credit in Christum, eique incorporatur.

tur, Christum dicatur manducare. Eandemque expositionem ubique locorum D. Augustinus probat, ut tractatu in Ioann. 26. & 27. Et lib. 1. contra duas epist. Pelag. cap. 22. & lib. 1. cap. 4. de consecr. dist. 4. cap. In ecclesia: & cap. sequenti, ubi & refert, Innocentium huius sententiæ fuisse, ac re vera fuit, ut patet in epistola eiusdem Innocentii ad concilium Carthaginense. Et ratio quoque illis suffragatur quia, si de Sacramentali manducatione Dominus loqueretur, falsum esset illud. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo*; constat enim multos carnem Christi, atque eius sanguinem in Sacramento accipere, & non eosdem in Christo manere. Item etiam, cum sermo universalis sit, si de Sacramentali manducatione intelligeretur, iam parvulis esset eucharistia necessaria, ut vitam haberent in semetipsis, quod est erroneum. Ac Laicis præterea sumptio huius Sacramenti sub utraque specie esset ad vitam necessaria: quæ est hæresis Lutherana.

At vero, licet Dominus ibi de spiritali manducatione sermonem faciat, non tamen excluditur Sacramentalis, ut patet ex D. August. in Ioann. tract. 26. atque ex D. Thom. 3. part. quæst. 80. art. 11. Vnde & eiusdem partis quæst. 65. art. 4. ad 2. ait, Illud verbum Domini intelligendum esse de *spiritali* manducatione, & non de sola Sacramentali. Non dixit: *Es non de Sacramentali*. Quod autem de sumptione etiam Sacramentali verba siant, mihi facile persuadeo. Primum, quia de futuro loquitur Dominus dicens: *Panis quem ego dabo, caro mea est*, nondum enim instituerat eucharistiæ Sacramentum. Deinde, quia discernit manducationem & potionem, & inquit: *Nisi manducaveritis carnem, & biberitis*, &c. ubi integrum Sacramentum carnis & sanguinis, quod in cibum & potum daturus erat, aperte distinxit. Accedit ad hoc, quod Ioannes evangelista, si eo capite de eucharistiæ Sacramento non fecisset mentionem, omnino nullam altissimi Sacramenti rationem habuisset, cum in reliquis sui evangelii partibus ne verbum quidem ullum de eucharistia fecerit. Adde, quod plerique Sancti de eucharistiæ Sacramento illum locum interpretantur, ut D. Chryostomus in Ioannem, homil. 45. & lib. 3. de dignitate sacerdotali, cap. 4. & D. August. lib. 1. de bap-

tifi-

tismo parvul. cap. 20. Ambrosius lib. 4. de Sacram. D. Bernardus in sermone de resurrectione, cuius initium, *Vicit Leo*. Cyrillus quoque atque Theophilactus in commentariis super Ioann. atque alii, quos refert Gratianus de consecr. dist. 2. Certe ecclesia, cum adversus hereticos de eucharistiæ Sacramento disputat, ex eo capite vel maxime testimonia sumit. In concilio præterea Constantiensi, sess. 13. cum hæreticorum argumento obiter responderetur, qui ex hoc testimonio sumebant, Laicis sub utraque specie hoc Sacramentum esse conferendum, non confugerunt Patres ad spirituale manducationem, sed crediderunt id quod Dominus dicit, *Nisi manducaveritis*, &c. etiam a Laicis sub specie panis servari, *Cum firmissime*, inquit, *credendum sit, sub utraque specie integrum Christi corpus & sanguinem contineri*. Et (ne longum faciam) concilium Ephesinum in epistola ad Nestorium, hunc ipsum locum, de quo differimus, de sumptione Sacramenti corporis, & sanguinis Domini interpretatur. Atque, id nos late persecuti sumus, ut vim argumenti conservaremus, scilicet, quod difficilius est, quam ut per illam priorem intelligentiam eludi possit.

Igitur, ut ex locis citatis apud D. Thomam colligere liceat, testimonium illud, licet dissimiliter, utramque tamen expositionem complectitur, & spiritaliter, & sacramentalis manducationis. Non enim qui corporaliter dentibus terit eucharistiæ Sacramentum, habet vitam æternam, nisi & spiritaliter manducet, hoc est, credat in Christum viva fide, & ecclesiastici corporis, cuius Christus caput est, membrum fiat. Ergo spiritalis manducatio per fidem, medium est necessarium ad salutem & adultis, & parvulis. Suscipitur quoque hoc medium, cum baptismus suscipitur, ut Div. Augustinus exponit, lib. 1. de baptismo parvulorum, cap. 20. & locis quoque paulo ante citatis, ac D. Thomas 3. part. quæst. 73. art. 3. Sacramentalis autem manducatio non hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus, videlicet quia baptismus est necessarius non solum necessitate præcepti, verum etiam ut medium, sine quo salus non constat. At Sacramentalis eucharistiæ manducatio solum est necessaria, ut præceptum, ac proinde solis adultis, quibus duntaxat præceptum imponitur.

Aaaa 2

Quod

Quod autem hæc sit mens Divi Thomæ, colligere possumus ex 3. part. quæst. 75. art. 11. Quid autem in causa sit, quam obrem similibus verbis non similis necessitas præscribatur, non facile dicitur, nisi ad ecclesiæ sensum nostras intelligentias referamus, quæ Sacramentalem eucharistiæ sumpcionem nunquam intellexit esse medium ad salutem necessarium, poenitentiam esse intellexit. Vel utrumque quidem Sacramentum necessarium est in re, vel in voto, sed aliter tamen utrumlibet: nam votum eucharistiæ in baptismo continetur, votum autem poenitentia in nullo alio Sacramento. Quo fit, ut votum eucharistiæ factis sit implicitum. Atque id forsitan est ad D. Thom. sensum accomodatius.

Ad sextum argumentum respondetur, quod Nestarius antecessor Divi Chrysostomi confessionem secretam de medio sustulerat, ut illo capite Sozomenus tradit. Quamobrem Chrysostomus Nestario succedens, de confessione hac auriculari populo verba facere noluit: quia enim nondum scandalum sedatum erat, quod in ecclesia Constantinopolitana per occasionem secretæ confessionis fuerat exortum, non est ausus eam restituere, quam scilicet vir probatæ fidei apud Constantinopolitanos abiecerat. Nec apud Græcos confessio, quæ sacerdotibus in aurem fit, tam est recepta, quam apud Latinos: Vnde Sozomenus loco illo citato, apud Occidentales ecclesias ritum confessionis asserit maxime, & traditum, & retentum. Sed de poenitentia, dist. 1. cap. finali Theodorus dicit, Græcos existimare, soli Deo esse constitenda peccata. Quemadmodum itaque baptismus non statim a passione Christi cepit esse medium omnibus necessarium ad salutem, sed post sufficientem evangelii, & baptismi divulgationem; ita & confessionis Sacramentum ex eo tempore cepit omnibus hominibus esse necessarium, etiam de peccatis secretis, quo sufficienter promulgatum est. Quo fit, ut Græci ante plenam divulgationem sine peccatorum confessione occultorum, salvari potuerint. Iuriconsulti vero, ac nonnullis etiam Theologis sane parcendum est, quod in questione perobscura, & quæ eo tempore nondum erat satis explicata, ac definita, ignoranter erraverint.

PARS SEXTA.

De præcepto Sacramenti Poenitentia.

SED quoniam plus nimio longa facta est disputatio, iam ad partem Relectiois postremam pergamus, in qua illud quærebatur: *An de poenitentia Sacramentum divinum præceptum sit.* Quæstio principa-
 Et quoniam primam huius Sacramenti partem, hoc est, contritionem cordis, quemadmodum in præcepto divino esset, ostendimus: reliquæ sunt duæ, de quibus nobis instituenda est disputatio, confessio videlicet oris, & satisfactio operis: nam alterius præceptum hæretici negant, alterius etiam Catholicis.

Ad illud igitur explicandum prius aggrediamur: *An confessio, quæ sacerdotibus in aurem fit, evangelico iure sit præcepta.* Verum confessio sit præc. div. Arg. pro part. neg.
 Suadet enim non esse: Primum, quia tale præceptum divini iuris nullo sacrarum literarum loco reperitur. Quod si ita est, ut certe videtur esse, non est cur divini iuris præceptum esse fingamus.

Deinde, si confessio divinæ institutionis esset, eius quoque integritas ab evangelico iure proficisceretur. Vnde fieret, ut & poenitens omnium peccatorum & species, & numeros dicere, & Confessor sollicite utrumque interrogare deberet, quod esset revera molestissimum. Ac præterea non liceret ecclesiæ ulla ex causa confessionem partiri. At partitur, ut cum sunt casus reservati, absolvit Romanus Pontifex ab illis, pro aliis vero non reservatis remittuntur poenitentes ad proprios sacerdotes. Non igitur divinæ institutionis est, omnia simul peccata sacerdoti confiteri.

Præterea, si hoc præceptum evangelicum fuisset, tunc non obstante damno vel proprio, vel alieno, confiteri teneremur, sicut & baptizari. Et asserunt Doctores, iacturam aut meam, aut alterius idoneam esse causam, cur ego non debeam confiteri: non est ergo divini iuris obligatio.

Præterea, si Christus Dominus confessionem iussit, certe eam iussit, quæ medium est necessarium ad salutem, scilicet for-